

بررسی میزان آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی و نقش آن در توسعه پایدار شهری (مورد پژوهی: خرم‌آباد)

خدیجه دریگ

کارشناس ارشد حقوق خصوصی

چکیده

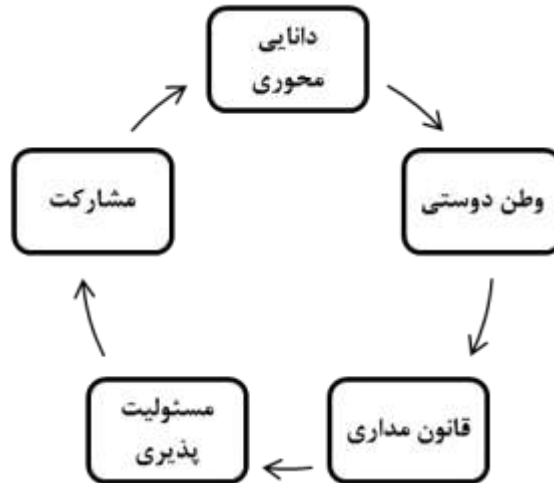
پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی و نقش آن در توسعه پایدار شهری، با روش توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای و میدانی (تکمیل پرسشنامه) تدوین شده است. شاخص‌های این تحقیق در سه قالب (آگاهی شهروندان، حقوق شهروندی و توسعه شهری) استخراج و دسته‌بندی شدند. برای تجزیه و تحلیل مدل اندازه‌گیری (رابطه بین شاخص‌ها و متغیر مکنون) و مدل ساختاری (رابطه بین متغیرهای مکنون) از نرم‌افزار Smart PLS استفاده شده است.

واژه‌های کلیدی: حقوق شهروندی، آگاهمندی شهری، مدیریت شهری، نرم‌افزار PLS

مقدمه

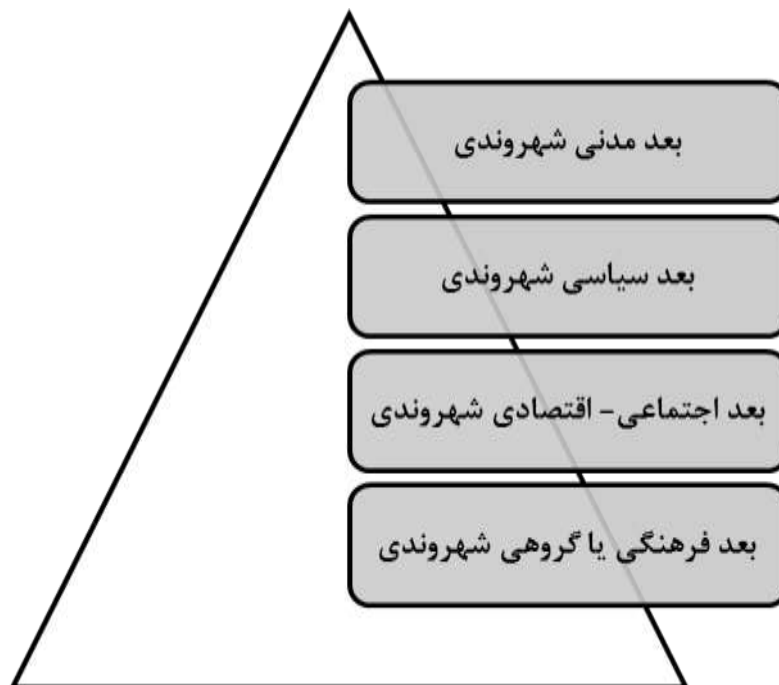
شهروندی، مجموعه گسترده‌ای از فعالیت‌های فردی و اجتماعی است. مشارکت‌های اقتصادی، خدمات عمومی، فعالیت‌های داوطلبانه و دیگر فعالیت‌های اجتماعی که در بهبود وضعیت زندگی همه شهروندان مؤثر خواهد افتاد را شامل می‌شود. مهم‌ترین مولفه‌ها و ابعاد شهروندی به شرح اشکال زیر آمده‌اند:

مولفه‌های شهروندی

شکل ۱: مولفه‌های شهروندی

ابعاد شهروندی

شکل ۲: ابعاد شهروندی

منبع: محسنی، ۱۳۸۹

حقوق بشر و حقوق شهروندی واژه هایی نام آشنا در گفتمان سیاسی و حقوقی (عمومی و بشر) محسوب می شوند که فرهنگمندی و شوکت آنها به حدی رسیده که عرصه نظری را پشت سر گذاشته و در مسیر حوزه های عمل و سیاست نیز تابلویی تمام نما برای مشروعیت بخشی اعمال حاکمیت بر شهروندان انگاشته می شوند (فلاح زاده، ۱۳۸۶: ۴۸).

حقوق شهروندی آمیخته‌ای است از وظایف و مسئولیت‌های شهروندان در قبال یکدیگر، شهر و دولت یا قوای حاکم و مملکت و همچنین حقوق و امتیازاتی که وظیفه تأمین آن حقوق بر عهده مدیران شهری (شهرداری)، دولت یا به‌طور کلی قوای حاکم می‌باشد. و همانطور که اشاره شد به مجموعه این حقوق و مسئولیت‌ها، «حقوق شهروندی» اطلاق می‌شود (<https://edalatkhanlawcenter.com>).

در ادامه به معرفی برخی از تحقیقاتی که ارتباط موضوعی با عنوان تحقیق دارند، اشاره شده است:

پورعزت و همکاران (۱۳۸۸) به مطالعه رابطه آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی با پاسخگویی و شفافیت سازمان ها پرداختند، یافته های تحقیق آنها حاکی از آن بود که افزایش آگاهی مردم، موجب مشارکت بی شتر آنها برای ادای تکالیف در امور شهری و توسعه شهروندی فعال می شود، و توسعه شهروندی مشارک تجو و فعال، موجب افزایش شفافیت و پاس خگویی در عملکرد شهرداری یا حداقل شکل گیری چنین ادراکی در شهروندان می شود.

علیزاده اقدام و همکاران (۱۳۹۵)، وضعیت جامعه شناختی میزان آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی و تأثیر آن بر سبک سلامت زیست محیطی (مورد مطالعه: شهروندان تبریز) را مورد مطالعه قرار دادند.

باقری منجار و مرجانی (۱۳۹۶) رابطه آگاهی از حقوق شهروندی با توسعه اجتماعی شهر رشت را مورد مطالعه قرار دادند.

میرزایی و محمدتبار (۱۳۹۷)، مقاله ای با عنوان آگاهی از حقوق و تکالیف شهری و عوامل مرتبط با آن در شهر مشهد را مورد تحلیل قرار دادند.

بهرامی و همکاران (۱۳۹۷)، به بررسی میزان آگاهی از حقوق شهروندی و عوامل مرتبط با آن، (مورد مطالعه: شهروندان استان لرستان) پرداختند.

ابراهیمیان و لطفی (۱۳۹۸)، مطالعه رابطه حقوق شهروندی با امنیت اجتماعی شهروندان شهر تهران را مورد بررسی قرار دادند، یافته های پژوهش بیانگر آن است که بین حقوق شهروندی و ابعاد آن (حقوق مدنی، حقوق سیاسی، حقوق اجتماعی) با امنیت اجتماعی رابطه معنادار مستقیمی وجود دارد. همچنین نتایج مدل رگرسیون نیز بیانگر آن است که ۲ درصد از تغییرات یا واریانس امنیت اجتماعی توسط سه متغیر حقوق مدنی، حقوق سیاسی و حقوق اجتماعی قابل تبیین است. همچنین قویترین پیش بینی کننده های متغیر امنیت اجتماعی به ترتیب متغیرهای، حقوق سیاسی، حقوق اجتماعی و حقوق مدنی می باشند.

علیدادی و حاجی کرم (۱۳۹۹) مقاله ای با عنوان: حقوق شهروندی و میزان آگاهی شهروندان از آن (مورد مطالعه: کلانشهر تهران) تدوین نمودند، نتایج تحقیق نشان دادند که میزان آگاهی از حقوق شهروندی در شهروندان تهرانی، پایینتر از حد متوسط می باشد. همچنین به همین میزان آگاهی شهروندان تهرانی از حقوق شهروندی بر اساس قومیت، تحصیلات، منطقه سکونت و رده سنی تفاوت معنی داری وجود ندارد اما میزان آگاهی شهروندان مرد تهرانی از حقوق شهروندی، بیشتر از شهروندان زن تهرانی می باشند و میزان آگاهی شهروندان متاهل از مجرد نیز بیشتر است.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد و روش شناسی کمی و بهره‌گیری از روش قیاسی تلاش دارد به تبیین روابط و اثرگذاری متغیرهای پژوهش بپردازد از این نوع رو هدف گذاری آن از نوع کاربردی است. ابزار گردآوری داده ها به منظور سنجش و تبیین روابط و اثرگذاری متغیرها ، پرسشنامه محقق ساخته می باشد که با استفاده از روش میدانی این پرسشنامه توزیع شده است. در همین راستا، جامعه آماری برای توزیع پرسشنامه شامل نخبگان موضوعی و موضعی می باشد که با استفاده از نمونه گیری طبقه ای، تعداد ۳۰ نفر به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش مدل معادلات ساختاری بهره‌گیری شده است بدین منظور برای تجزیه و تحلیل مدل اندازه‌گیری (رابطه بین شاخص‌ها و متغیر مکنون) و مدل ساختاری (رابطه بین متغیرهای مکنون) از نرم‌افزار Smart PLS استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

الف) بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش

نرمال بودن متغیرها، یکی از پیش شرط‌های لازم برای اجرای مدل معادلات ساختاری است، در این راستا، برای آزمون فرضیه های پژوهش، از آزمون چولگی ۱ و کشیدگی ۲ توزیع متغیرها استفاده شده است. کلاین (۲۰۱۱) معتقد است توزیع با چولگی بزرگتر از ۳+ یا کوچکتر از ۳- و کشیدگی بیش از ۱۰+ یا کوچکتر از ۱۰- از توزیع نرمال بسیار فاصله دارد. یافته‌های پژوهش بیانگر این واقعیت است که توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش در آزمون چولگی و کشیدگی در بین طیف قابل قبول قرار دارد. بنابراین توزیع نرمال بودن متغیرهای پژوهش برای اجرای مدل معادلات ساختاری برقرار است (جدول شماره ۱). نتایج پژوهش مشتمل بر سه مدل اندازه‌گیری ذیل می باشد.

جدول ۱: نتایج آزمون های نرمال بودن توزیع داده های متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	چولگی	کشیدگی	نسبت بحرانی
آگاهی شهروندان	۲,۳۳	-۲,۷۰	۱,۹۸
حقوق شهروندی	-۱,۷۲	۲,۶۸	۲,۹۸
مدیریت و توسعه شهری	۲,۵۰	۲,۶۷	۱,۹۶

مدل های اندازه‌گیری^۳ پژوهش

مدل معادلات ساختاری ترکیبی از مدل های اندازه‌گیری و مدل ساختاری هستند (قاسمی، ۱۳۹۲: ۴) بر مبنای مدل اندازه‌گیری، متغیرهای مشاهده شده ۴ (پاسخ به سوالات، گویه ها، شاخص‌ها) به متغیرهای پنهان ۵ (مکنون، متغیرها، عامل ها، سازه ها) مرتبط می‌شود. مدل اندازه‌گیری مشخص می سازد که متغیرهای پنهان (مکنون) چگونه با متغیرهای مشاهده شده

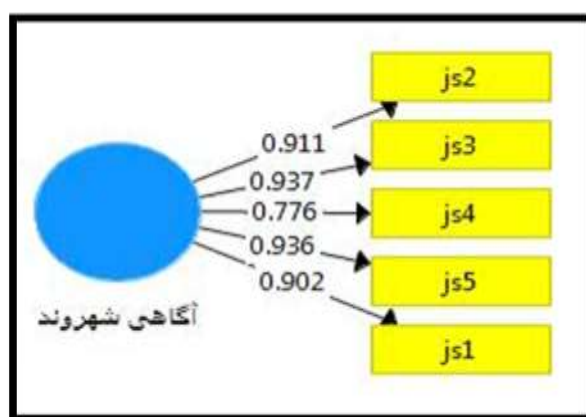
^۱ -Skewness^۲ -Kurtosis^۳ Measurement Model^۴ -Observed Variables^۵ -Latent Variables^۶ -Constructs

(آشکار) در ارتباط هستند و یا از طریق آنها اندازه‌گیری می‌شوند. یک مدل اندازه‌گیری باید به شکلی تدوین یابد که بتواند به سوالات زیر پاسخ دهد: متغیرهای آشکار تا چه حد اندازه‌گیرنده متغیر پنهان مفروض هستند؟ کدام متغیرهای آشکار بهترین سنجه‌ها از یک متغیر پنهان خاص هستند؟ اندازه‌گیری متغیرهای آشکار با چه میزان خطا همراه است؟ (آتشک، ۱۳۹۴: ۱۶۵)

الف) مدل‌های اندازه‌گیری

۱. مدل اندازه‌گیری آگاهی شهروند

متغیرهای آشکاری که دارای بار عاملی بیشتر از ۰,۴۰ هستند از قدرت تبیین‌کنندگی برای اندازه‌گیری متغیر پنهان (مکنون) «آگاهی شهروند» برخوردار هستند. با این توصیف، شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری «آگاهی شهروند» در پژوهش حاضر نشان می‌دهد که مدل برازش قابل قبولی دارد و داده‌ها تاییدکننده مدل است.

شکل ۳: بار عاملی مدل اندازه‌گیری آگاهی شهروند

جدول ۲: نتایج مدل اندازه‌گیری آگاهی شهروند

نماد	گویه‌ها	دامنه پذیرش بار عاملی	بار عاملی	رتبه بندی میزان نقش و سهم در اندازه‌گیری سازه یا متغیر	نتیجه
Js1	مطالبه‌گری بر اساس قوانین	بالاتر از ۰,۴۰	0.90	3	تایید
Js2	افزایش تعهدات شهروندان به وظایف شهروندی		0.91	4	تایید
Js3	میزان آگاهی مردم از حقوق شهروندی		0.93	1	تایید
Js4	نظارت بیشتر بر عملکرد مدیران شهری		0.77	5	تایید
Js5	مشارکت بیشتر مردم در فعالیت‌ها		0.93	2	تایید

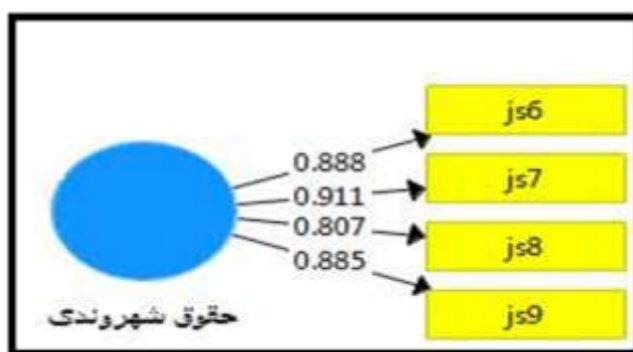
از بین شاخص‌های مشاهده پذیر، «میزان آگاهی مردم از حقوق شهروندی» و «نظارت بیشتر بر عملکرد مدیران شهری» به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر (سازه) مذکور در پژوهش حاضر را دارند بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این شاخص‌ها بالاترین و پایین‌ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه‌گیری متغیر (عامل) «آگاهی شهروند» را به خود اختصاص داده است.

جدول ۳: نتایج مدل اندازه‌گیری آگاهی شهروند

نوع برازش	شاخص	دامنه (بازه) قابل قبول	مقدار شاخص	نتیجه
مدل اندازه‌گیری	پایای شاخص (آلفای کرونباخ)	≥ 0.7 آلفای کرونباخ	0.82	تایید مدل
	پایایی ترکیبی (CR) یا RHO	$CR \geq 0.7$	0.81	تایید مدل
	ضرایب بارهای عاملی	≥ 0.4 لامدا	بالاتر از ۰,۴۰	تایید مدل
	روایی همگرا (میانگین واریانس استخراج شده)	$AVE \geq 0.5 \& 0.4$	0.48	تایید مدل
	روایی واگرا (روش بارهای عاملی متقابل)	همبستگی بین شاخص و سازه بیشتر از همبستگی بی شاخص و سازه‌های دیگر	همبستگی بالاتر از سازه‌های دیگر	تایید مدل
	روش فورنل و لارکر	جذر AVE بیشتر از سازه‌های پایین‌تر از خود	اعداد مندرج در قطر ماتریس از اعداد زیل خود بیشتر است	تایید مدل
برازش کلی مدل	GOF	برازش ضعیف (0.01)، متوسط (0.25)، قوی (0.36)	0.52	تایید مدل

۲. مدل اندازه‌گیری حقوق شهروندی

متغیرهای آشکاری که دارای بار عاملی بیشتر از ۰,۴۰ هستند از قدرت تبیین‌کنندگی برای اندازه‌گیری متغیر پنهان (مکنون) «حقوق شهروندی» برخوردار هستند. با این توصیف، شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری «حقوق شهروندی» در پژوهش حاضر نشان می‌دهد که مدل برازش قابل قبولی دارد و داده‌ها تاییدکننده مدل است.

شکل ۴: بار عاملی مدل اندازه‌گیری پیاده روی حقوق شهروندی

از بین شاخص‌های مشاهده پذیر حقوق شهروندی «وظایف و مسئولیت دولت و شهروندان» و «ابعاد حقوق شهروندی: حقوق سیاسی، مدنی، اجتماعی، فرهنگی و جنسیتی». به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر (سازه) "حقوق شهروندی" در پژوهش حاضر را دارند بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این شاخص‌ها بالاترین و پایین‌ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه‌گیری متغیر (عامل) "پیاده روی حقوق شهروندی" را به خود اختصاص داده است.

جدول ۴: نتایج مدل اندازه‌گیری پیاده روی حقوق شهروندی

نماد	گویه‌ها	دامنه پذیرش بار عاملی	بار عاملی	رتبه بندی میزان نقش و سهم در اندازه‌گیری سازه یا متغیر	نتیجه
Js7	وظایف و مسئولیت دولت و شهروندان	بالاتر از ۰,۴۰	۰,۹۱	۱	تایید
Js6	مسئولیت پذیری دولت و شهروندان		0.88	2	تایید
Js8	-ابعاد حقوق شهروندی: حقوق سیاسی، مدنی، اجتماعی، فرهنگی و جنسیتی		0.80	4	تایید
Js9	نوع رابطه مدیریت شهری و شهروندان		0.88	3	تایید

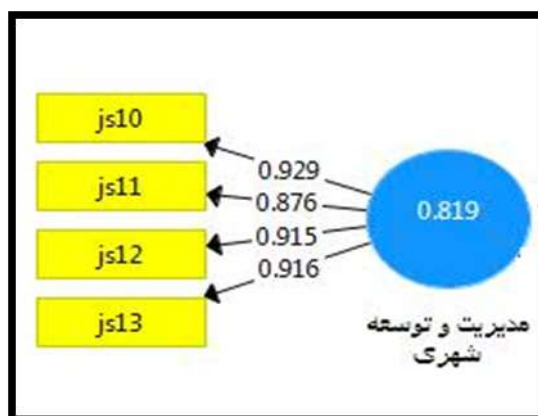
جدول ۵: نتایج مدل اندازه‌گیری پیاده روی حقوق شهروندی

نوع برازش	شاخص	دامنه (بازه) قابل قبول	مقدار شاخص	نتیجه
مدل اندازه‌گیری	پایایی شاخص (آلفای کرونباخ)	۰,۷ ≥ آلفای کرونباخ	۰,۸۸	تایید مدل
	پایایی ترکیبی (CR) یا RHO	CR ≥ 0.7	۰,۸۷	تایید مدل

تایید مدل	در جدول موجود است	≥ 0.4 لامدا	ضرایب بارهای عاملی	
تایید مدل	۰,۴۷	$AVE \geq 0.5 \& 0.4$	روایی همگرا (میانگین واریانس استخراج شده)	
تایید مدل	همبستگی بالاتر از سازه های دیگر	همبستگی بین شاخص و سازه بیشتر از همبستگی با شاخص وسازه های دیگر	روایی واگرا (روش بارهای عاملی متقابل)	
تایید مدل	اعداد مندرج در قطر ماتریس از اعداد زیل خود بیشتر است	جذر AVE بیشتر از سازه های پایین تر از خود	روش فورنل و لارکر	
برازش قوی	۰,۷۵	برازش ضعیف (0.01)، متوسط (0.25)، قوی (0.36)	GOF	برازش کلی مدل

۳. مدل اندازه گیری مدیریت و توسعه شهری

متغیرهای آشکاری که دارای بار عاملی بیشتر از ۰,۴۰ هستند از قدرت تبیین کنندگی برای اندازه گیری متغیر پنهان (مکنون) «مدیریت و توسعه شهری» برخوردار هستند. با این توصیف، شاخص های برازش مدل اندازه گیری «مدیریت و توسعه شهری» در پژوهش حاضر نشان می دهد که مدل برازش قابل قبولی دارد و داده ها تاییدکننده مدل است.

شکل ۵: بار عاملی مدل اندازه گیری مدیریت و توسعه شهری

از بین شاخص های مشاهده پذیر خدمات و زیرساخت های شهری «مدیریت شفاف و پاسخگو» و «شهر انسان محور» به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر (سازه) «مدیریت و توسعه شهری» در پژوهش حاضر را دارند بنابراین می توان نتیجه گرفت که این شاخص ها بالاترین و پایین ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه گیری متغیر (عامل) «مدیریت و توسعه شهری» را به خود اختصاص داده است.

جدول ۶: نتایج مدل اندازه‌گیری مدیریت و توسعه شهری

نماد	گویه‌ها	دامنه پذیرش بار عاملی	بار عاملی	رتبه بندی میزان نقش و سهم در اندازه‌گیری سازه یا متغیر	نتیجه
Js10	مدیریت شفاف و پاسخگو	بالاتر از ۰,۴۰	0.92	1	تایید
Js11	شهر انسان محور		0.87	4	تایید
Js12	افزایش کیفیت زندگی		0.91	3	تایید
Js13	یکپارچگی و انسجام اجتماعی		0.91	2	تایید

جدول ۷: نتایج مدل اندازه‌گیری مدیریت و توسعه شهری

نوع برازش	شاخص	دامنه (بازه) قابل قبول	مقدار شاخص	نتیجه
مدل اندازه‌گیری	پایایی شاخص (آلفای کرونباخ)	≥ 0.7 آلفای کرونباخ	۰,۸۹	تایید مدل
	پایایی ترکیبی (CR) یا RHO	$CR \geq 0.7$	۰,۸۳	تایید مدل
	ضرایب بارهای عاملی	≥ 0.4 لامدا	در جدول موجود است	تایید مدل
	روایی همگرا (میانگین واریانس استخراج شده)	$AVE \geq 0.5 \& 0.4$	۰,۴۹	تایید مدل
	روایی واگرا (روش بارهای عاملی متقابل)	همبستگی بین شاخص و سازه بیشتر از همبستگی با شاخص وسازه‌های دیگر	همبستگی بالاتر از سازه‌های دیگر	تایید مدل
	روش فورنل و لارکر	جذر AVE بیشتر از سازه‌های پایین تر از خود	اعداد مندرج در قطر ماتریس از اعداد زیل خود بیشتر است	تایید مدل
برازش کلی مدل	GOF	برازش ضعیف (0.01)، متوسط (0.25)، قوی (0.36)	۰,۷۱	برازش کلی مدل

نتیجه گیری

نتایج تحقیق نشان داد؛ از بین شاخص‌های مشاهده پذیر، «میزان آگاهی مردم از حقوق شهروندی» و «نظارت بیشتر بر عملکرد مدیران شهری» به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر (سازه) مذکور در پژوهش حاضر را دارند بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این شاخص‌ها بالاترین و پایین‌ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه‌گیری متغیر (عامل) «آگاهی شهروند» را به خود اختصاص داده است.

از بین شاخص‌های مشاهده پذیر حقوق شهروندی «وظایف و مسئولیت دولت و شهروندان» و «ابعاد حقوق شهروندی: حقوق سیاسی، مدنی، اجتماعی، فرهنگی و جنسیتی». به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر (سازه) «حقوق شهروندی» در پژوهش حاضر را دارند بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این شاخص‌ها بالاترین و پایین‌ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه‌گیری متغیر (عامل) «پیاده روی حقوق شهروندی» را به خود اختصاص داده است.

از بین شاخص‌های مشاهده پذیر خدمات و زیرساخت‌های شهری «مدیریت شفاف و پاسخگو» و «شهر انسان محور» به ترتیب بیشترین و کمترین همبستگی با متغیر (سازه) «مدیریت و توسعه شهری» در پژوهش حاضر را دارند بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این شاخص‌ها بالاترین و پایین‌ترین سهم و نقش (بار عاملی) را در اندازه‌گیری متغیر (عامل) «مدیریت و توسعه شهری» را به خود اختصاص داده است.

منابع

۱. ابراهیمیان، حجت اله و توکل لطفی (۱۳۹۸)، مطالعه رابطه حقوق شهروندی با امنیت اجتماعی (مورد مطالعه: شهروندان شهر تهران)، فصلنامه پژوهش اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴۵.
۲. باقری بنجار، عبدالرضا و سجاد مرجانی (۱۳۹۶)، ت تحلیل رابطه آگاهی از حقوق شهروندی با توسعه اجتماعی (مطالعه موردی شهروندان شهر رشت)، دو فصلنامه مشارکت و توسعه اجتماعی، دوره ۳، شماره ۵، صص ۲۵-۱.
۳. بهرامی، ولی، نیازی، محسن و مهران سهراب زاده (۱۳۹۸)، بررسی میزان آگاهی از حقوق شهروندی و عوامل مرتبط با آن، (مورد مطالعه: شهروندان استان لرستان)، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۳۸، صص ۷۴-۳۵.
۴. پورعزت، علی اصغر، قلی پور، آرین و حوریه باغستانی برزکی (۱۳۸۸)، رابطه آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی با پاسخگویی و شفافیت سازمان‌ها، فصلنامه علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۸.
۵. علیدادی سلیمانی، حسن و محمدرضا حاجی کرم رعیت (۱۳۹۹)، حقوق شهروندی و میزان آگاهی شهروندان از آن (مورد مطالعه: کلانشهر تهران)، فصلنامه علمی اقتصاد و مدیریت شهری، ۸ (۳) (پیاپی ۳۱)، صص ۸۹-۷۹.
۶. علیزاده اقدم، محمداقبر، عباس زاده، محمد و حسین هنرور (۱۳۹۵)، مطالعه جامعه شناختی میزان آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی و تأثیر آن بر سبک سلامت زیست محیطی (مورد مطالعه: شهروندان تبریز)، فصلنامه جامعه شناسی سبک زندگی، سال دوم، شماره ششم، صص ۹۹-۶۵.
۷. فلاح زاده، علمی محمد (۱۳۸۶)، نسبت حقوق شهروندی و حقوق بشر، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۵۸.
۸. محسنی، رضا علی (۱۳۸۹)، ابعاد و تحلیل حقوق شهروندی؛ راه کارهایی برای تربیت و آموزش حقوق شهروندی، مطالعات سیاسی، دوره ۳، شماره ۱۰، صص ۱۴۴-۱۱۷.

۹. میرزایی، حسین و سید احمد میرمحمدتبار (۱۳۹۷)، آگاهی از حقوق و تکالیف شهری و عوامل مرتبط با آن، مورد مطالعه: شهر مشهد، پژوهش های راهبردی مسائل اجتماعی ایران سال هفتم، شماره پیاپی ۱۲، شماره دوم، صص ۱۹-۳۶.